

ἔνεκα τοῦ ἐγκαινισμοῦ λυσιστελοῦς συστήματος· πρωτοδοχίου παιδείας· τὰ ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Ἰνδικῆς ἱεροσπουδαστηρία σπουδαίως ἐβεβητοῦσαν.

Διάρκεια τῆς ζωῆς διαφόρων ζώων. — Οἱ κηφῆνες ζῶσι 4 μῆνας, αἱ ἐργατικαὶ μέλισσαι 6 μῆνας αἱ τῶν μελισσῶν βασίλισσαι 4 ἔτη, ὁ τροχίλος (τροποκαρίδο) 2—3, ἡ ὑπολαῖς 5—6, ὁ σκίουρος καὶ ὁ λαγιδεύς 7, ὁ λαγῶς 8, ἡ κίχλα 8—10, τὸ πρόβατον ὀλιγώτερον τῶν 10 ἐτῶν, ὁ ἐγγελεύς 10, ὁ ψάρι, ὁ ἐρυθρεύς, ὁ κόσσυφος 10—12, αἱ ὄρνεις καὶ αἱ περιστέραι 10—16, ὁ κορυδαλὸς 10—30, ἡ ἀλώπηξ 14—16, ὁ ἀντακαῖος (μυροῦνα) 14—17, ὁ αἰγίθος (σπῖνος) 14—23, ἡ ἀηδὼν, ἡ λάμα 15, ὁ ἀτακεύς 16, οἱ πίθηκοι 16—18, ὁ ρινόκερος, ἡ δορκάς, ὁ λύκος, ἡ βοῦς, ὁ ταῶς 20, ἡ ἀκανθυλλίς, ὁ κοκκοθραύστης 20—24, ὁ γερανὸς 24, ἡ τίγρις, ἡ λεοπαρδαλίς, ὁ ἰαγουάρας καὶ ἡ ὕαινα (ἐν περιορισμῷ) περὶ τὰ 25, ὁ αἰγαγρος, ὁ χοῖρος 25, ὁ λέων 25—70 ὁ ἵππος, ὁ ὄνος, ὁ βοῦς 30, ὁ ἱέραξ, ὁ ἀνθίας 30—40, ὁ πελεκάν 40—50, ἡ ἔλαφος ὀλιγώτερον τῶν 50, ὁ κάστωρ 50, ὁ κυπρίνος (σαζάνι) 70—150, ὁ χῆν 70 ἡ κάμηλος, ὁ κροκόδειλος, ὁ ἀετὸς 100, ὁ ἐλέφας ἄνω τῶν 100, ἡ χελώνη 100—200, οἱ κύκνοι, οἱ ψιττακοὶ καὶ κόρακες 200, ἡ δὲ φάλαινα ὑπολογίζεται ὅτι ζῇ μέχρι 1000 ἡμερῶν.

Ἐκατομμυριοῦχοι τελευταῖον ἀποθανόντες. — Ἰδοὺ ὁ κατάλογος τῶν ἑκατομμυριοῦχων, οἵτινες ἀπέθανον κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη μετὰ τοῦ ποσοῦ εἰς ὃ ἀνῆρχετο ἡ περιουσία ἑκάστου :

Ἰωάννης Ραῦλανδς, Ραῦλανδ καὶ υἱός, 2,574,922 λ. στ., Ἰούλιος Σ. Μόργκαν, τραπεζίτης ἐν Λονδίῳ 2,022,054 λ. στ., Γ. Σμιθ πράκτωρ εἰδήσεων 1,764,000 λ. στ., Τάλμποτ, μέλος τοῦ Κοινοβουλίου, 1,388,617 λ. στ., ὁ δούξ τοῦ Κλέβελανδ 1,440,889 λ. στ., Ναθαναὴλ Καϊῦτον, ἐν Λίγκολν, ἐργαστασιάρχης μηχανουργεῖον 1,364,495 λ. στ., Σαμουήλ Φίηλδεν, ἐργαστασιάρχης κλωστήριον βμβακος 1,168,615 λ. στ., σίρ Γ. Ρίαρς, ιδιοκτῆτης ναυπηγεῖου 1,069,000 λ. στ., Μπράσιη, ἐκ Πρέστον Χώλ, συμβολαιογράφος 1,042,611 λ. στ. Τὸ ἄνωτέρω ὅμως ποσὸν 1,764,000 τοῦ Σμιθ δὲν παριστάνει ὀλόκληρον αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, καθόσον τελευταίως ἡγόραζεν εὐρυχώρους γαίτας, μόνη δὲ ἡ ἀξία τῶν κτημάτων αὐτοῦ θὰ ᾔναι σπουδαία.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Ὀλιγοσταὶ εἶναι αἱ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισσωθείσαι ἡμῖν εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἱστοριογράφου τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐν ἱστοριογραφίᾳ πεζοῦ λόγου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, περὶ οὗ πρόκειται ν' ἀπασχολώσωμεν ἐνταῦθα τὸν λόγον.

Α'.

Περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Ἡροδότου.

Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἡροδότου δὲν εἶναι ὀρισμένως καὶ ἀκριβῶς γνωστόν¹· πᾶσαι δὲ αἱ περὶ τοῦτου εἰδήσεις, ὥς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἔχομεν, ἀόριστοι καὶ ἀνεπαρκεῖς, κατὰ προσέγγισιν προσδιορίζουσιν αὐτό². Ἡ δὲ πληροφορία, ἣν ἀναγράφει

1) E. Munk : Geschichte der griechischen Literature : I Berlin 1879 σ. 507. «... ohne dass sich das Jahr seiner Geburt genauer bestimmen».

2) Διονυσίου Ἀλικαρνασσεῖος : Περὶ Θεουκυδίδου : σ. 820 «ὁ δ' Ἀλικαρνασσεύς Ἡρόδοτος γενόμενος ὀλίγον πρότερον τῶν Περσικῶν». Διοδώρ. Π, 32. «Ἡρόδοτος κατὰ Ξέρην γεγὼνός τοις χρόνοις», καὶ Εὐσέβιος «Ὁλυμπιάδος 78 Ἡρόδοτος ἱστοριογράφος ἐγινώριζετο».

ἡ Παμφίλη, ἡ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος περι-συλλέξασα διαφόρους εἰδήσεις ἐν ἰδίῳ συγγράμματι ἀπολεσθέντι, ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο ὁ ἱστορικὸς οὗτος τριῶν καὶ πεντήκοντα ἐτῶν, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις πρὸς ἀκριβὴ προσδιορισμὸν τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Διότι αὕτη αὕτη ἡ συγγραφεὺς καταστρέφει τὴν πίστιν καὶ ἀκριβείαν τῆς ἀναγραφομένης πληροφορίας διὰ τῆς ἐπιφερομένης προσθήκης «videtur»=φαίνεται, ἐξ οὗ ἐγγεῖται ὑπόνοια, ὅτι καὶ ἡ τὴν εἰδησιν ταύτην μεταδοῦσα δὲν εἶχεν ἐδραϊὰν βεβαιότητα περὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς προσδιοριζομένου χρόνου τῆς γεννήσεως τοῦ Ἡροδότου, ὅστις, κατὰ τὴν πληροφορίαν ταύτην, ἀφ' οὗ ἐν ἀρχῇ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο 53 ἐτῶν, θὰ ἐγεννήθη βεβαίως τῷ 484 π. Χ. Τοῦ συγγράμματος τῆς εἰρημένης Παμφίλης ἀπολεσθέντος, διέσωσε τὴν προκειμένην περὶ Ἡροδότου εἰδησιν ὁ Γέλλιος³, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψει καὶ ἀνέγνω αὐτό, καθ' ὃ σαφὲς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ἐνθα φέρονται τὰ ἐξῆς ἐν μεταφράσει : «Ὁ Ἕλλάνικος, Ἡρόδοτος καὶ Ὁουκυδίδης συγγραφεῖς ἱστορίας περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους ἀκμάσαντες... Διότι ὁ μὲν Ἕλλάνικος ἐν ἀρχῇ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου φαίνεται ὡς πέντε καὶ ἐξήκοντα ἐτῶν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος τριῶν καὶ πενήκοντα καὶ ὁ Ὁουκυδίδης τεσσαρῶν⁴ ὀκτόντα. Ἀναγράφονται ταῦτα ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ βιβλίῳ τῆς Παμφίλης». Παρατηρήσεως ἄξιον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶναι, ὅτι τὸ τῆς γεννήσεως ἔτος τοῦ Ἡροδότου ἀπέχει ἐξ ἴσου σχεδὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τῶν δύο ἄλλων συναναφερομένων ἱστορικῶν· διότι ὁ μὲν Ἕλλάνικος φαίνεται, κατὰ τὴν προκειμένην εἰδησιν, γεννηθεὶς τῷ 496, ὁ δὲ Ἡρόδοτος τῷ 486 καὶ ὁ Ὁουκυδίδης τῷ 471 π. Χ. Ὡστε ὁ Ἡρόδοτος ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου ἀφίσταται κατὰ 12 ἐτη, τοῦ δὲ τρίτου προηγείται κατὰ 13 ἐτη. Πλὴν δὲ τούτου καὶ τὰ ἐτη τῆς γεννήσεως τοῦ Ἕλλάνικου καὶ Ὁουκυδίδου κακῶς προσδιορίζονται ὑπὸ τῆς Παμφίλης, καθ' ὃ ὁ Stein φρονεῖ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη ἐκδόσει τοῦ Ἡροδότου⁵. Ἄλλοι ὅμως, ὡς ὁ Müller⁶, τὴν πληροφορίαν ταύτην τῆς Παμφίλης ἀσπάζονται πληρέστερα καὶ θεωροῦσι βεβαίαν. Ἐν τοῦτοις ἀσφαλέστερον πάντως κρίνουσιν οἱ ἀποδεχόμενοι τὸν ἱστορικὸν γεννηθέντα μετὰ τῷ 490 καὶ 480 π. Χ., ἥτοι μετὰ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου Μηδικοῦ πολέμου⁷.

Β'.

Περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ Ἡροδότου.

Ὅπως δὲ περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Ἡροδότου, οὕτω καὶ περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου αὐτοῦ οὐδεμία ὑπάρχει ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἄμεσος εἰδησις. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἐξ ἡμῶν ὁ ἱστορικὸς κατὰ τὰ πρῶτα ἐτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐκ πολλῶν χωρίων τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ⁸, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ μετ' αὐτὴν ἦλθεν αὐθις εἰς Ἀθήνας, ἐνθα εἶδε βεβαίως τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Προπύλαια, τὰ ὅποια ἀναφέρει⁹ καὶ τὰ ὅποια συνετελέσθησαν, ὡς γνωστόν, τῷ 431 π. Χ.¹⁰ Ἡ δ' ἐπεξεργασία τοῦ

1) Noctes Attic. XV, 23.

2) Τόμ. I, ἐν Βερολίῳ 1870, σ. 5.

3) Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. Φιλολογίας· μεταφράσεις Α. Κυπριανοῦ, ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α'. 1867, σ. 399 πρὸς καὶ σ. 396, τόμ. Β'. σ. 359.

4) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 5.—K. Abicht: Herodotos: I, Leipzig 1884, σ. 1.—E. Curtius: Griechische Geschichte: II, 1888, Berlin, σ. 271 «... als er (der Herodotos) geboren wurde (zwischen 490 und 480 v. Chr.)».

5) H. Stein: Herodotos: Einl. G. 45.

6) VI, 98. VII, 137, 233. IX, 73.—πρὸς Schöll, Philol. IX, 199.

7) v. 77.

8) J. Overbeck: Geschichte der griech. Plastik: Leipzig 1881, I, σ. 246. «... daneben wurden von 437—432 (Ol. 85,4—87,1) die Propylen erbaut».—πρὸς E. Curtius: Griechische Geschichte: xτλ. II, σ. 275, «Nach 432 scheint er (Herod.) wie der in Athen anwesend gewesen zu sein».

ἔργου αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον τῶν τελευταίων βιβλίων αὐτοῦ, συμπίπτει κατὰ τὰ πρῶτα ἐτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οὐ φοβεῖται τὰ ὀλέθρια ἐπακολούθησθαι καὶ τοῦ ὁποίου ἀναφέρει ἐν παρόδῳ πολλὰ γεγονότα, ὧν ὅμως οὐδὲν δύναται ἀναγκαιῶς νὰ τεθῇ μετὰ τὸ 428 π. Χ.² Ὁ Πλίνιος βεβαίως, ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἐπεξεργασία ἐγένετο ἐν Θουρίοις· ἡ δὲ βεβαίως αὕτη κυροῦται ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ ἱστορικός Ἡρόδοτος ἀναφέρει πολλαχοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, οἷον βουλόμενος νὰ καταστήσῃ καταληπτός εἰς ἀναγνώστην Ἰταλόν.³ Ἡ δὲ περίπτωσις, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος συχνάκις ἀναφέρει Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπου, καὶ δὴ ἐν χωρίῳ, οἷον τὸ ἐν Α'. βιβλίου § 130, ὅπου οὐδεμία χωρεῖ παρανόησις, χωρὶς νὰ διακρίνῃ αὐτὸν ἀπὸ Δαρείου τοῦ Νόθου, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 424—405 π. Χ. ἀλλ' ἀπλῶς ὀνομάζει αὐτὸν Δαρεῖον⁴, καθίστησι πιθανόν, ὅτι ὁ ἱστορικός οὐδὲν δευτέρᾳ χειρὶ προσέθηκεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ μετὰ τὸ 424, καὶ ἐπειδὴ κατέλειπεν αὐτὸ ἄνευ τέλους, ἐξάγεται, ὅτι δὲν ἐπέζησε πέραν τοῦ χρόνου τούτου⁵. Παρρηγοῦν δὲ πρὸς τούτους, ὅτι τῷ 425 ἐκικλοφόρει ἦδη τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, ἐνθα ὁ κωμικός Ἀριστοφάνης ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοὺς «Ἀχαρνῆς» αὐτοῦ, ὅπου ὑπάρχει παρῳδία τις τοῦ περιεχομένου τῶν πρώτων κεφαλαίων τοῦ Α' βιβλίου τῆς ἱστορίας Ἡροδότου. Πάντως ὅμως ἐκτὸς πάσης κεῖται ἀμφιβολίας, ὅτι ὁ ἱστορικός δὲν ἔζη πλέον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπὶ Σικελίαν ὀλεθριωτάτης ἐκείνης τῶν Ἀθηναίων ἐκστρατείας, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ ἴπτα, ἣν ὑπέστησαν οἱ Ταραντῖνοι καὶ οἱ Ρηγῖνοι ὑπὸ τῶν Ἰαπυγῶν τῷ 473 π. Χ. ἦτο αἰματηροτέρα πάσης ἄλλης παρ' Ἑλλήσιν, ἐξ ὧν γινώσκει ὁ ἱστορικός⁷. Ἐτελευτήσε δὲ ὁ Ἡρόδοτος ἐν Θουρίοις καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἀγορᾷ⁸ τιμηθεὶς ἅμα καὶ δι' ἐπιτυμῆσιν ἐπιγράμματος βραδύτερον ὅμως ἐγχαραχθέντος ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ, τοῦ ἐξῆς:

Ἡρόδοτον Λύξεω κρύπτει κόνις ἦδε θανόντα
Ἰάδος ἀρχαίης ἱστορίης πρύτανιν,
Δωριέων βλαστόντα πάτρης ἀπο· τῶν γὰρ ἄτλητον
μῶμον ὑπεκπροσφυγῶν Θούριον ἔσχε πάτρην⁹.

Γ'.

Περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἡροδότου.

Πατρίς τοῦ Ἡροδότου ἦτο ἡ πόλις Ἀλικαρνασσός νῦν Βουδρούμ κατὰ τὰ παράλια τῆς Καρίας κειμένη, ἣν κατόικουν ἐν

1) VI, 98.

2) III, 160. VII, 114, 137, 233. IX, 73.—6. Natural. Hist. XII, 8.

3) III, 103. IV, 99. V, 44.

4) Ἰδ. τούναντίον πῶς ἐκφράζεται ὁ Θουκυδίδης ἐν I, 14, ὅπου πρᾶν ἡν ποιεῖται διακρίσιν: «Δαρεῖον θανόντος, ὃς μετὰ Καμβύσῃν Περσῶν ἐβασίλευσε».

5) Περὶ τῶν προσηκῶν, ἃς ὁ ἱστορικός διὰ δευτέρας χειρὸς ἐπήνεγκε πολλαχοῦ τοῦ συγγράμματός του Ἰδ. I, 125. II, 127, 156. III, 89, 98, 131. IV, 2, 64, 86. V, 83. VI, 59, 79, 98. VII, 20, 137, 191, 239.

6) Στίχ. 523 ἐξ. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ σικιρὰ καπνίστρια πόρνην δὲ Σικαίθων ἰόντες Μέγαρά δὲ νεανίαί κλέπτουσι μεθυσσοκίτταβοι καὶ οἱ Μεγαρήες δόδυνας περυσιγγωμένοι ἀντεξέλεψαν Ἀσπασίας πόρνα δύο· κἀντεῦθεν ἀρχὴ τοῦ πολέμου κατερράγη Ἑλλῆσι πᾶσιν ἐκ τριῶν λαϊκαστριῶν.

7) VII, 170.

8) Σουίδας ἐν λέξει: «Κἀκεῖ τελευτήσας ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τέθαπται, «τινὲς δὲ ἐν Πέλλῃ αὐτὸν τελευτήσαι φασιν». Ἡ τελευταία παράδοσις, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐτελευτήσεν ἐν Πέλλῃ ἐρεῖται πιθανῶς ἐπὶ κοινοτάτῳ τινός, ὃ ἀνέγειρεν αὐτῷ ὁ βασιλικὸς τῆς Μακεδονίας οἶκος, μεθ' οὗ ἦτο ὁ ἱστορικός διὰ φιλίας συνδεδεμένος (V, 22). Ὡσαύτως καὶ ἐν Ἀθήναις ἐδεικνύετο παρὰ τὰς Μεσιτιδᾶς πύλας τάφος τοῦ Ἡροδότου πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Θουκυδίδου.

9) Στέφανος Βυζάντιος. ἐν λέξει: «Θουρίαι». Σχολ. εἰς τὰς «Νεφέλας» Ἀριστοφάνους στίχ. 331 πρὸς Cramer: Anecd. Oxon. III, 350.

τοῖς ἀρχαιότατοις χρόνοις Κῆρες· ἐνωρὶς ὅμως εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ Δωριέων καὶ Ἀχαιῶν, οἵτινες εἶχον μεταναστεύσει κατὰ μέγα μέρος ἐκ Τροϊζήνος¹. Ἐνεκα δὲ τῆς εὐνοϊκῆς θέσεως αὐτῆς καὶ τοῦ λαμπροῦ λιμένος ἀπέβη ἡ πόλις αὕτη σπουδαιότατον ἐμπορίας κέντρον, περιλήφθη δὲ ἐν τῇ Δωρικῇ λεγομένη Ἐξάπολιν², ἐξ ἧς ὅμως βραδύτερον ἀπεκλείσθη ἔνεκα προσδοκῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἀλικαρνασσέως Ἀγαθικλέους κατὰ νόμου τινὸς κρατοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ Τριοπίου³ Ἀπόλλωνος, ἐνθα οἱ ἀγωνιζόμενοι στεφανοῦμενοι ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον τῆς νίκης αὐτῶν χαλκοῦν τρίποδα. Τὸν τρίποδα τοῦτον οὐδαμῶς ἐπετρέπετο ν' ἀπάγῃ μεθ' ἑαυτῶν οἵκαδε οἱ νικῆται, ἀλλ' ὤφειλον ν' ἀφιερῶσιν αὐτόν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ εἰρημένος ὅμως Ἀγαθικλῆς, νικῆσας ποτὲ καὶ λαβὼν τρίποδα ὡς βραβεῖον, ἀντὶ νὰ καταλίπῃ αὐτόν ἐπὶ τῇ ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτοῦ εἰς τὰ ἴδια, παρὰ τὸν κρατοῦντα νόμον, ὅπως κοσμήσῃ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἡ παράδοσις ὅμως αὕτη τοῦ νόμου ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν λοιπῶν πέντε πόλεων, αἵτινες ἀπέκλεισαν τοῦ Δωρικοῦ συνδέσμου τὴν Ἀλικαρνασσόν⁴. Πότε συνέβη τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι ἄγνωστον· ὡς βέβαιον ὅμως θεωρεῖται τοῦτο, ὅτι ὁ ἀποκλεισμός οὗτος τῆς Ἀλικαρνασσὸς ἀπὸ τῆς Ἐξάπολεως οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰ μὴ ὅτι τὸ Δωρικὸν στοιχεῖον τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀπώλεσε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ ἄλλην αὐτοῦ ὑπεροχήν, ἣν πρότερον ἐξήσκει καὶ οὕτως ἐπαυθεν ἀποτελοῦσα ἡ πόλις αὕτη μέρος μετὰ τῶν λοιπῶν πέντε Δωρικῶν πόλεων ἐν τῇ διαληφθείσῃ Ἐξάπολιν, τοῦ ἐν αὐτῇ καρικοῦ στοιχείου ἀναλαβόντος αὐτῆς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐπιρροήν καὶ δύναμιν. Οὗτος φαίνεται πολλῷ τῷ μέτρῳ σπουδαιότερος λόγος ἢ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (I, 144) ἐπιφερόμενος, ὅπου ἀναμύγνυται μόνον ἡ προσωπικότης ἐνὸς νικητοῦ Ἀγαθικλέους⁵. Μετὰ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦτον συνεμερίσθη ἡ Ἀλικαρνασσός τὴν τύχην τῶν λοιπῶν ἀνὰ τὰ παράλια ἐκεῖνα ἐλληνίδων πόλεων ὑποταχθεῖσα μετ' αὐτῶν κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τὸ Λυδικόν, εἴτα δὲ ὑπὸ τὸ Περσικόν κράτος⁶. Περὶ δὲ τοὺς

1) Ἰδ. H. Stein: Herodotos: Einl. S. 5.—Ἡρόδ. VII, 99. «τῶν δὲ κατέλεξα πολίων ἡγεμονεύειν αὐτὴν (τὴν Ἀρτεμισίαν) τὸ ἔθνος «ἀποφανῶν πᾶν ἐὼν Δωρικόν, Ἀλικαρνησσέας μὲν Τροϊζήνιους, τοὺς δὲ ἄλλους Ἐπειδαυρίους». πρὸς II, 178.—Ἰδ. E. Curtius: Griechische Geschichte: I, Berlin 1887, σ. 115. «das alt-ionische Troezen wurde die Mutterstadt von Halikarnassos».—Ἡ συνάφεια δ' αὕτη Τροϊζήνος καὶ Ἀλικαρνασσὸς στηρίζεται ἰδίως ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς ἐν Ἀλικαρνασσὶ οἰκογενείας τῶν Ἀνθεαδῶν, περὶ ἧς ἴδε Στέφ. Βυζάντιος. σ. 34, 14· καὶ ἡτις ἐκέκτητο κληρονομικῶς τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα ἐν Ποσειδωνίῳ, Ἰδ. A. Boeck: Corpus inscriptionum Graecarum: Ἀριθ. 2655. Οἱ Ἀνθεαδᾶς οὗτοι ἀνῆγον τὴν καταγωγὴν αὐτῶν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος Ἀνθάν, οὗτινος οἱ ἀπόγονοι στερηθέντες τῶν κτήσεων αὐτῶν μετὰ τὴν ἐν Τροϊζίνι ἔλευσιν τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τοὺς Πελοπίδας Τροϊζήνας καὶ Πιθῆας, ἡναγκάσθησαν μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων εἰς Πελοπόννησον ν' ἀπέλθωσιν ἐξ Ἀργολίδος συνενωθέντες καὶ μὲ μέρος τῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην εἰσβαλόντων Δωριέων Δυαδάνων καὶ ἀποβάντες εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας ἱδρύσαντες αὐτόν τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ τὴν Μύνδον. Ἰδ. Παυσαν. II, 30, 9 καὶ Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει: Ἀλικαρνασσῶν. πρὸς Curtius: Griechische Geschichte: I σ. 163 «so waren in Halikarnass nur Dymanen»· ὥστε ἡ ἐκ Τροϊζήνος καταγωγὴ τῆς πόλεως Ἀλικαρνασσὸς ἐπὶ μέρος μόνον ἀληθεύει· διότι οἱ Δωριεῖς ἐκείνοι, οἱ ἐξ Ἀργολίδος ἐνταῦθα ἐλθόντες, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ θεωρῶνται ὡς Τροϊζήνιοι. Ὅθεν ὁρθότερα φαίνεται ἡ πληροφορία τοῦ Στράβωνος σ. 656 λέγοντος τάδε: «οἰκιστὰς δ' αὐτῆς (τῆς Ἀλικαρνασσὸς) ἐγένοντο ἄλλοι τε καὶ Ἀνθες μετὰ Τροϊζηνίων».

2) Ἡ Δωρικὴ Ἐξάπολις ἀπετελεῖτο ὑπὸ τῶν ἐξῆς πόλεων, τῆς Αἰνίδου, Ἰαλύσου καὶ Καμείρου ἐπὶ τῆς νήσου Ρόδου κειμένων, τῆς Κῶ ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῆς Κνιδίου καὶ Ἀλικαρνασσὸς ἐπὶ τῆς ἀντικρῆς ἡπείρου. πρὸς George Grote: Geschichte Griechenlands: Berlin 1881, II, σ. 155—156.

3) Τριοπίον ὄνομα πόλεως καὶ ἀκρωτηρίου ἐπὶ τῆς Κνιδίως χερσονήσου ἐν Καρίᾳ, ἐνθα καὶ ναὸς Ἀπόλλωνος τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Δωριέων θεοῦ, ὅπου ἐτέλουν οἱ Δωριεῖς οὗτοι τοὺς κοινούς αὐτῶν ἀγῶνας.

4) Ἡρόδ. I, 144. πρὸς Grote: Gesch. Griech. II, σ. 157 καὶ E. Curtius: Griechische Geschichte: II 1888. Berlin σ. 271.

5) Grote: Gesch. Griech. II, σ. 157.—πρὸς H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 6.

6) Ἡρόδ. I, 28—29 καὶ 174.

χρόνους τῶν περσικῶν πολέμων ἡ Ἀλικαρνασσὸς ἀπετέλει μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κειμένων τριῶν νησιδίων Κῶ, Νιζύρου καὶ Καλύδνης¹ τὸ ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν διατελοῦν μικρὸν κράτος τῆς Ἀρτεμιδίας, τῆς ἀνδρείας ἐκείνης καὶ ἑμψρονος γυναικός, ἥτις μεγάλως διεφθμίσθη κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν οὐ μόνον ἔνεκα τῆς ἀνδρείας αὐτῆς καὶ τῶν κατορθωμάτων κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τοῦ θάρρους τῆς γνώμης αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ Μεγάλου Βασιλέως καὶ τῆς συνέσεως, ἐφ' ἣ διεκρίθη ἐν συμβουλίοις, τὰ κράτιστα προτείνασα².

Δ'.

Περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἡροδότου.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἡροδότου ἀνῆκε μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς Ἀλικαρνασσοῦ οἰκῶν ὁ πατὴρ του ἑκαλεῖτο Λύξης, ἡ δὲ μήτηρ Δρυὼ ἢ Ροῖω καὶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος³. Στενὸς συγγενὴς τοῦ ἱστορικοῦ, ἄγνωστον ὅμως ἀντὶς μητρὸς ἀδελφός, ἡ τοῦ πατρὸς ἀνεψιός, ἦτο ὁ δόκιμος ἐπικός ποιητὴς Πανύσιος, ὅστις «σβεσθεῖσαν τὴν ποικτικὴν ἐπανήγαγεν» καὶ ὄν μεταγενέστεροι κριταὶ παραβάλλουσι καὶ κατατάσσουσι μετὰ τῶν διαπρεπεστέρων ἐπικῶν ποιητῶν⁴.

Ε'.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἡροδότου.

Ὡς βέβαιαι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἡροδότου αἱ ἐξῆς περιστάσεις :

α) Ἡ ἑξῶς αὐτοῦ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ ὑπὸ τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος ἀπογόνου τῆς Ἀρτεμιδίας.

β) Ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Σάμῳ.

γ) Αἱ περιηγήσεις αὐτοῦ.

δ) Ἡ εἰς Ἀλικαρνασσὸν ἐπάνοδος αὐτοῦ, ὁπόθεν ἐνήργησε τὴν ἑξῶς τοῦ τυράννου καὶ ἡ εἰς Θουρίους μετανάστασις του.

Καὶ περὶ μὲν τῶν περιηγήσεων τοῦ Ἡροδότου, κατωτέρω ρηθῆσονται τὰ δέοντα ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν τοῦ βίου του σημειῶν, ὅσα ἀνωτέρω παρατίθενται, πληροφροεῖ ἡμᾶς ὁ Σουίδας, ἡ μᾶλλον, ὁ ἄγνωστος ἀρχαιότερος συγγραφεὺς, ὃν ὁ λεξικογράφος οὗτος ἀντιγράφει, ἀναφῆρων ἐν τῇ περὶ Ἡροδότου ᾠρθρῷ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς ἐπὶ λέξει : «Μετέστη δὲ (ὁ Ἡρόδοτος) ἐν Σάμῳ διὰ Λυγδάμιν τὸν ἀπὸ Ἀρτεμιδίας τρίτον τύραννον γενόμενον Ἀλικαρνασσοῦ. Πισίνδηλις γὰρ ἦν υἱὸς Ἀρτεμιδίας, τοῦ δὲ Πισίνδηλιδος Λύγδαμις, ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀλικαρνασσὸν καὶ τὸν τύραννον ἐξελάσας, ἐπειδὴ ὕστερον εἶδεν ἑαυτὸν φθονοῦμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, εἰς τὸ Θούριον ἀποικιζό-

μενον ὑπὸ Ἀθηναίων ἐβελοντὴς ἦλθεν». Ὁ υἱὸς τῆς Ἀρτεμιδίας Πισίνδηλις ἀναμφηρῶς εἶναι ἐκεῖνος, περὶ οὗ ὁ Ἡρόδοτος ὑποδιδόσκει, ὅτι, καθ' οὓς χρόνους ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἦν ἥδη νεανίας. Τούτου υἱὸς καὶ διάδοχος ἐν τῇ τυραννίδι ἦν, κατὰ τὸν αὐτὸν Σουίδαν, ὁ Λύγδαμις, περὶ οὗ οὐδὲν μὲν ἰδιαιτέρως ἀναφέρεται, ὅστις ὅμως κατὰ τὸ 455 π. Χ. εἶχε βεβαίως φθάσει εἰς ἡλικίαν, ὥστε νὰ κληρονομήσῃ τὸν πατέρα. Μόνον δὲ διὰ Περσικῆς βοήθειας καὶ διὰ βίας βεβαίως ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τυραννίδα. Διότι τὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας πνεῦμα μετὰ τὰ ἐν Μυκάλη καὶ Εὐρυμέδοντι τρόπαια εἶχεν αὐθὶς ἐπιπνεῦσει καὶ ζωογονήσει πάσας τὰς ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πόλεις, ὧν αἱ πλείους κατώρθωσαν νάποδεῖσθαι τὴν περσικὴν κυριαρχίαν. Ἐξ οὗ ὅμως χρόνου ὁ συννηωμένος τῶν Ἑλλήνων στόλος κατέλιπε τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, οἱ δ' Ἀθηναῖοι, οἱ μέχρι τοῦδε προϊστάμενοι τοῦ ἔργου τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐλλήνων ἐκείνων πολιτῶν, τὸ μὲν ἔνεκα πολέμων μετὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν, τὸ δ' ἔνεκα τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν ἐν τῇ κατὰ τὸν Περσὶν ἀποστασίᾳ τῆς Αἰγύπτου, ἀπετράπησαν καὶ παρεκώλυθησαν ἐν τῇ ἔργῳ ἐκεῖνῳ, ἥρξαντο αὐθὶς οἱ ἐκ τῶν παραλίων τῆς Μικρασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ἀπωσθέντες πέρσαι σατράπαι νὰ ἐπεκτείνωσι βαθμυδὸν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπὶ τῶν παραλίων πόλεων, ἐφ' ὧν ἐπέβαλλον τυράννους μηδίζοντας πολλακίς οὐχὶ ἀνευ ἐρρωμένης ἀντιστάσεως ἐκείνων ἐκ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων τούτων, οἵτινες ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας αὐτῶν. Ταῦτα περὶ οὗ συνέβησαν καὶ ἐν Ἀλικαρνασσὶ, ἐνθα ἔνεκα τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος ἠναγκάσθησαν ὅτε Πανύσιος καὶ Ἡρόδοτος ν' ἀπέλθωσιν ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ εἰς Σάμον, ὅπου ἠκολούθησαν αὐτοὺς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ πολλοὶ τῶν ἐξελόντων συμπολιτῶν αὐτῶν καὶ ἐνθα δυνατόν νὰ εἶχεν ἡ οἰκογένεια Ἡροδότου συγγενεῖς. Ἡ δὲ νῆδος Σάμος εὐδαίμων καὶ ἰσχυρὰ κατὰ θάλασσαν εἶχεν ἀναδειχθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ προπύργιον τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς βαβαρικῆς ἐξουσίας· διότι μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν πρῶτοι πάντων οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὄρμησαν ἐπὶ τὴν ἀπελευθερώσιν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ἀνδρείως προημύναντο τοῦ ἐν Μυκάλη ἀγώνος⁵. Ἐκ τῆς νήσου λοιπὸν ταύτης οἱ φυγάδες ἀνέλαβον τὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος αὐτῶν ἔργον, ἀλλ' ὁ Πανύσιος ἔπεσε πιθανῶς κατὰ τινα ἀπόπειραν εἰς χεῖρας τοῦ Λυγδάμιδος καὶ ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας θάνατον⁶.

Ἐν Σάμῳ εὗρεν ὁ Ἡρόδοτος δευτέραν πατρίδα⁷, συνοικειωθείς πληρέστατα πρὸς τὸν τόπον, τὰ μνημεῖα, τὰς θέσεις, πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτείας καὶ γνωρίσθεις μετὰ πλείστων οἰκογενειῶν οὕτως, ὥστε τὴν ἰδιάζουσαν πρὸς τὴν νῆσον ταύτην ἀγάπην αὐτοῦ σπεύδει μετὰ προθυμίας νὰ ἐκδηλώσῃ, ὁσάκις παρεμπιπτεῖ εὐκαιρία, περιπαθῶς ἐπαινῶν καὶ διαφερόντως ἀφηγούμενος⁸.

Ἐν τούτοις ὅτε ὁ Κίμων τῷ 449 π. Χ. τὸ δεύτερον ἐνεφανίσθη μετ' Ἀθηναϊκοῦ στόλου πρὸς μεσημβρίαν τῶν Μικρασιατικῶν παραλίων καὶ κατετροπώθη ἐν Κύπρῳ ἡ Περσικὴ ἰσχύς, ἀνεργασίᾳ πάλιν τὸ τῆς φιλοπατρίας αἰσθημα καθ' ὅλας ἐκεῖνας τὰς πολιτείας, ὁπόθεν ἐδέχθη νὰ ὑποχωρήσῃ αὐθὶς οἱ Πέρσαι. Τότε πιθανῶς καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπανελθὼν μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων αὐτῷ φυγάδων εἰς Ἀλικαρνασσὸν ἐξέβαλε μὲν ἐκείθεν τὸν τύραννον, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ἐπὶ μακρὸν νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἀπελευθερωθείσῃ πατρίδι, διότι δυσμένεια καὶ φθόνος τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ὡς λέγεται, ἐξηνάγκασαν αὐτὸν νὰ καταλίπῃ αὐτὴν αὐθὶς.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀπεφασίδαν οἱ Ἀθηναῖοι τῷ 444 π. Χ. τῇ προτροπῇ τοῦ Περικλέους νὰ συνοικισθῇ τὴν ἐν τῇ Κάτῳ Ἰταλίᾳ

1) E. Curtius : Griech. Gesch. II, σ. 271.

2) Ἡρόδ. VII, 99. VIII, 68 ἐξ. καὶ 101. ἐξ.

3) Σουίδας ἐν λέξει : «Ἡρόδοτος Λύξου καὶ Δρυῶς Ἀλικαρνασσεὺς τῶν ἐπιφανῶν». Τὸν πατέρα τοῦ Ἡροδότου Λύξην ὀνομάζει καὶ ὁ Δουκιανὸς «Περὶ τοῦ οἴκου» 20 : «... προσκαλεῖ αὐτὸν Ἡρόδοτον Λύξου Ἀλικαρνασσοῦ». Καὶ ὁ Θεοφύλακτος ἀποκαλεῖ αὐτὸν οὕτως, II, 27. — Περὶ καὶ Στεφ. Βυζάντ. «Θούριοι» καὶ Σουίδαν «Πανύσιος». Ὁ δὲ τύπος Εὐλως, ὃν ὁ Τζέτζης ἐν Ἀνεκδ. Ὁξων. III, 350 συνίστησι, φαίνεται ὡν παιδιὰ τις κατιλλώπτουσα τὴν Δρυῶν, ὁ τύπος ὅμως Ὁξυλος, ὃν ὁ αὐτὸς Τζέτζης ἀναφέρει ἐν Χιλιᾷ. I, 19 ἀποκρούεται ὑπ' αὐτοῦ τούτου. — Ἡρόδοτον τινα ἐκ Χίου ὁμώνυμον τῷ ἱστορικῷ, ὃν καὶ ἀναφέρει ἐν VIII, 132, ἀποδέχονται οἱ νεώτεροι ὡς συγγενῇ τοῦ ἱστορικοῦ ἢ στενὸν φίλον. Περὶ H. Stain : Herodotos Tōu. IV, 1868. σ. 103.

4) Σουίδας ἐν λέξει : «Πανύσιος Πολυάρχου Ἀλικαρνασσεὺς, τερατοσκόπος καὶ ποιητὴς ἐπῶν, ὃς σβεσθεῖσαν τὴν ποιητικὴν ἐπανήγαγε. Δρυῖς δὲ Διοκλέους τε παῖδα ἀνέγραψε καὶ Σάμον, ὁμοίως δὲ καὶ Ἡρόδοτον Θούριον. Ἰστόρηται δὲ Πανύσιος Ἡροδότου τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἐξαδελφός, γόνου γὰρ Πανύσιος Πολυάρχου, ὁ δὲ Ἡρόδοτος Λύξου τοῦ Πολυάρχου ἀδελφός· τινὲς δὲ οὐ Λύξην (δηλ. ἱστόρησαν), ἀλλὰ Ροῖω τὴν μητέρα Ἡροδότου Πανυσίδος ἀδελφὴν ἱστόρησαν. Ὁ δὲ Πανύσιος γέγονε κατὰ τὴν ΟΗ' ὀλυμπιάδα· κατὰ δὲ τινὰς πολλῶν πρεσβύτερος· καὶ γὰρ ἦν ἐπὶ τῶν Περσικῶν, ἀνῆρέθη δὲ ὑπὸ Λυγδάμιδος τοῦ τρίτου τυραννίσαντος Ἀλικαρνασσοῦ. Ἐν δὲ ποιηταῖς τάττεται μεθ' Ὁμήρου, κατὰ δὲ τινὰς καὶ μεθ' Ἡσίοδου καὶ Ἀντίμαχου».

5) H Stein : Herodotos : Einl σ. 9.

1) VII, 99. «... καὶ παιδὸς ὑπαρχόντος νενηίως».

2) Ἡρόδ. IX, 90 ἐξ. 103.

3) E. Curtius : Griechische Gesch. II, σ. 272. «... wobei Panyasis durch Lygdamis das Leben eingebüsst hat...»

4) E. Curt. Gr. Gesch. II, σ. 272. «Sie (Panyasis und Herodot) fanden in Samos eine neue Heimath...»

5) I, 70. II, 168. III, 26, 39 ἐφεξ. 54 ἐφεξ. 60 ἐφεξ. 120 ἐφεξ. 139 ἐφεξ. IV, 43, 88, 152. V, 112. VI, 13 ἐφεξ. 22 ἐφεξ. VIII, 85. IX, 106.

ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν καταστραφεῖσαν πόλιν Σύβαριν καὶ εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην εἶχον κληθῆ πάντες οἱ Ἕλληνες¹. Τότε καὶ ὁ Ἡρόδοτος, καταλιπὼν διὰ παντὸς τὴν γενέτειραν πόλιν, συναπλήθευε μετὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς Θουρίους², ὡς ὠνομάσθη ἡ ἐπὶ τῶν εἰρησίων τῆς Συδάρεως ἰδρυθεῖσα Ἀθηναϊκὴ ἀποικία, ἡ γενομένη νέα πατρίς τοῦ ἱστορικοῦ, ὅστις διὰ τοῦτο καλεῖται καὶ Θούριος³. Δὲν παρέμεινε ὅμως ὁ Ἡρόδοτος διαρκῶς ἐν Θουρίοις, ὡς ἐκ πολλῶν ἔστιν εἰκόσαι· διότι μέγα μέρος τῶν ἰδίως Ἑλληνικῶν πραγμάτων, περὶ ὧν πραγματεύεται ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, συμπέπτει μετὰ τὴν εἰς Θουρίους μετάβασιν, ἐνῶς ἡ ἀκριβὴς αὐτῶν περιγραφή ἀπῆται βεβαίως τὴν εἰς Ἑλλάδα παρουσίαν του. Ἐξήρκει πάντως εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐγκαταστάσεως ἡ ἐγγραφὴ μόνον μεταξὺ τῶν νέων ἀποίκων καὶ ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὰ τέλν καὶ βάρη τῆς νέας πολιτείας, ἐνθα δὲν ἀπληθεύει ἡ προσωπικὴ τοῦ ἀποίκου παρουσία, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐξ ἀναλόγου περιστάσεως, ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου⁴ μνημονευομένης. Οὕτω δὲ τὸν λοιπὸν τοῦ βίου του χρόνον, μακρὰν τῶν πατριωτικῶν πραγμάτων ἰστάμενος, διήλθεν ὁ Ἡρόδοτος ἐπιδοθεὶς ἀποικευστικῶς εἰς συγγραφὴν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ· οὐδεμίαν δὲ νέα τοῦ βίου περιπέτεια, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς σιγῆς τῶν παραδόσεων, διεκόλυσε, φαίνεται, τὴν μούσαν αὐτοῦ καὶ ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς ἡσυχίας τοῦ βίου μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

(Ἀκολουθεῖ).

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΠΙ ΤΑΔΕ ΑΣΙΑΝ

ΑΠΟ ΤΣΑΝΛΗ ΕΙΣ ΤΕΧΕΡΑΝΗΝ.

Ἐκ Μοσούλης εἰς Ταβιλέ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν).

Ἐν Ταβιλέ τῇ 13/25 μαρτίου 1891.

Μοσούλη ἡ γλοσσὰ καλεῖται καὶ κυψή, διότι ἐγείρεται ἐν μέρει ἐπὶ ὑψώματος ὅπου ἱδρύεται τὸ μόνον τέμενος μετὰ τοῦ κεκλημένου αὐτοῦ μινάρ. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς, εἰς 50,000 ψυχῶν ἀνερχόμενος, ἀποτελεῖται ἀποικευστικῶς σχεδὸν ἐξ Ἀράβων· χριστιανοὶ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 10,000, ἀνήκοντες εἰς πάντα τὰ χριστιανικὰ θρησκευμάτα, Ἰουδαῖοι δὲ περὶ τὰς 2,000, ὧν πολλοὶ ἀκολουθοῦσι τὰς τελετὰς τῆς ἀρχαίας ἰουδαϊκῆς λατρείας. Ἡ Μοσούλη κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Τίγρητος ἐνώπιον εἰρησίων καὶ πιθανῶς ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ τοποθεσίᾳ τῆς ἀρχαίας Νινευί. Αἱ σχολαὶ καὶ μετὰ πολυαριθμῶν θόλων ὁδοὶ εἰσι στεναὶ ἅμα καὶ ἀκάθαρτοι, μολονότι ἔναι εἰς πῶς ἐστρωμέναι διὰ μικρῶν χαλίκων καὶ ἐν τισι μέρεσι διὰ μεγάλων πλακῶν. Αἱ οἰκίαι, ὧν αἱ πύλαι εἰς ὀρεῖαν ἀπολήγουσιν ἀψίδα, εἰσὶν εὐρεῖαι· τὰ πολλὰ αὐτῶν παράθυρα ἀνοίγονται πρὸς τὸ μέρος μεγάλων ρυάκων, κάτωθεν τῶν ὁποίων εὐρίσκονται εὐρύχωρα σπήλαια (σερδὰπ) εἰς τὰ ὅποια καταφεύ-

γουσιν οἱ κάτοικοι, φεύγοντες τὸ πνιγερὸν θάλας τῆς ἡμέρας. Τὴν νύκτα διέρχονται ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἀνδρόφ. Αἱ οἰκίαι ὀλίγον διατηροῦνται πασαι δὲ ἐγείρονται ἐκ πηλοῦ καὶ δι' ἀπαλοῦ λίθου, καλουμένου «μαρμάρου τῆς Μοσούλης». Ἔστι δ' εἶδος ἀλαβάστρου, ὅπερ ἐξάγουσιν ἐκ τοῦ Μεκλούπ δαχ πρὸς Α τῆς πεδιόδος. Τὰ ἐρείπια εἰσὶν ἄφθονα ἐν Μοσούλῃ· τὸ ἀρχαῖον τεῖχος ὑψηλὸν ἑκατὸ περίπου χιλιομέτρων, ὅπερ περιέβαλλε τὴν πόλιν, καταρρέει πανταχόθεν καὶ ὀλίγα μόνον σώζονται τμήματα τεύχους ἀρχαίου φρουρίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὁποίου συσσωρεύονται σήμερον τὰ καυσόξυλα, ἅτινα καταβιβάζουσι διὰ τοῦ Τίγρητος. Αἱ ἀγοραί, ἐλαττωματικῶς διατηρούμεναι καὶ μὴ διακρινόμεναι ἐπὶ καθαριότητι, εὐρήνται ἐν τῷ κατωτέρῳ τμήματι τῆς πόλεως. Ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἀγοραῖς τῆς Ἀνατολῆς, τὰ καταστήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς συντεχνίας εὐρήνται συνηθροισμένα ἐν τῷ αὐτῷ μέρει· κατὰ τινὰς ὥρας ἡ ζωηρότης εἶναι μεγάλη. Πολλοὶ ἐπαῖται καὶ δερβίσαι κυκλοῦνται ἐκεῖ, ψάλλοντες διαφόρους στίχους ἐνῶ δύο ἢ τρεῖς ἰδιαίτερον ἔχουσιν ἐπάγγελμα τὸ προσφέρειν τοῖς διαβάταις ὕδωρ. Ὑπεράνω τῆς πόλεως οἱ ἱερακεῖς περιίπτανται, ζητοῦντες ἀποσυντεθειμένας ὕλας, ἀφ' ὧν καθαρῶς ζοῦσι τὰς ὁδοὺς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν κυνῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα, προστατευόμενα διὰ τὰς ἄσπερ παρέχουσιν ὑπηρεσίας, ἀναπαύονται ἐπὶ τῶν ἐπιστεγασμάτων, ὅπου οὐδεὶς αὐτὰ ἐνοχλεῖ. Αἱ ἐνταῦθα οἰκίαι ἔχουσι τοὺς ἱερακεῖς αὐτῶν, ὡς αἱ τῆς Εὐρώπης ἔχουσι τὰς γελοῦσας. Ἐνιοὶ τούτων συνεθίζονται εἰς τὴν θήραν τῶν ἀταγῆων. εἶδους περδίκων καὶ πρὸς τὴν θήραν αὐτῶν ἔτι τῶν δορκάδων, ἄσπερ παρακωλύουσι τὴν φυγῆς, κτυπῶντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ τυφλοῦντες αὐτὰς διὰ τοῦ ἀγκιλωτοῦ αὐτῶν ῥάμφους. Ἡ ἄλλοτε ἀκμάζουσα βιομηχανία τῶν βαμβακερῶν καὶ τῆς μουσελίνης τανῦν σχεδὸν ἐξεμνησθήσθη. Ἐν Μοσούλῃ κατασκευάζονται ῥοδὴ μόνον πλεκτά τινα· καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς καθυστερεῖ, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἐξαγωγικόν, ὅπερ περιορίζεται καθ' ὅλοκληρίαν σχεδὸν εἰς τὸ ἔριον, τὸ τῆς αἰγὸς μαλλίον καὶ τὰς δροσκαλάνους. Ἐν Μοσούλῃ δύο ὑπάρχουσι μῆνες χειμῶνος, δύο μῆνες βροχῶν, ὁ ἰανουάριος καὶ ὁ φεβρουάριος· κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην συχνάκις ἐμφανίζονται καταστρεπτικοὶ πυρετοί. Καθ' ὅλον τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ἔτους ἡ θερμότης εἶναι συχνάκις καταθλιπτική. Πολυαριθμὰ εἰσι τὰ κρούσματα τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἀλλ' ἐνῶ θανατηφόρα διὰ τοὺς Εὐρωπαίους τυγχάνουσιν, στεροῦνται συνήθως σοβαρότητος διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς. Ἐτερον νόσημα, ὅπερ ὀλίγα πρόσωπα διαφεύγουσιν, εἶναι σύνθημα τι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «δοθιὴν τῆς Μοσούλης», ἐμφανιζόμενον γενικῶς ἐν τῷ προσώπῳ ἢ ἐν ταῖς χερσίν. Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ εἶναι λίαν συζητήσιμος ἢ δὲ θεραπεία καθ' ὅλοκληρίαν ἐμπειρική· τὸ νόσημα τοῦτο ἐπὶ ἐν διαρκεῖ ἔτος. Ἀλλ' ὁ δοθιὴν οὗτος δὲν ἰδιάζει τῇ Μοσούλῃ, καθόσον ὑφίσταται ἐν πάσῃ τῇ κοιλίᾳ τοῦ Τίγρητος ὡς καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσιν. Ἡ Μοσούλη εἶναι τὸ κέντρον τῶν καθολικῶν, ἱεραποστόλων ὡς καὶ τῶν ἀνερικανῶν διαμαρτυρουμένων, οἵτινες ἐπιδιώκουσι τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ τῶν Νεστοριανῶν.

Τῇ 13/25 φεβρουαρίου ἀνεχωρήσαμεν τῆς Μοσούλης ἐν μεγάλῃ κακοκαιρίᾳ. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦτο ἡ τῶν βροχῶν δι' ὅλοκληρον ταύτην τὴν χώραν, ὅτε καὶ ὁ Τίγρης κυλῖει τὰ λεμονόχροα αὐτοῦ ὕδατα. Ἡ ἐξόγκωσις τῶν ὑδάτων ἐπέρχεται λίαν ἀποτόμως· ὁ ποταμὸς ἤρεμος ἀφ' ἐσπέρας, αἰφνης ἀποβαίνει ἀπιστεῖτως ὀρητικώτατος. Οὕτως ἅμα ὡς οἱ πρῶτοι συλληφθῶσι φόβοι περὶ ἐξογκώσεως τῶν ὑδάτων πάντες σπεύδουσιν εἰς καταστροφὴν τῆς ἐκ σκαφιδίων γεφύρας, ἵνα προλάβωσι τὴν ὑπὸ τοῦ ρεύματος καταστροφὴν αὐτοῦ, ὡς πολλὰκις συνέβη. Τοῦτ' αὐτὸ ἦμας εἶχε συμβῆ ἄτυχῶς καὶ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν πρωΐαν τῆς ἡμετέρας ἀναχωρήσεως, ἐφ' ᾗ καὶ ἠναγκάσθημεν, ἵνα διαβῶμεν τὸν Τίγρητα, νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰς μεγάλας καὶ ὀγκώδεις λέμβους τὰς ἀμφιβόλους στερεότητος, πάσας δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κατηρτισμένας σχεδίου, ἄσπερ ἀπαντᾷ τις ἐν τῷ Εὐφράτῃ καὶ ἐν τοῖς ποταμοῖς τῆς Μικρασίας. Δυσχερὲς πάντοτε τὸ νὰ εἰσγάγῃ τις τοὺς ἵππους ἐν τοῖς λέμβοις ταύταις, οὐδενὸς ἰδιάζοντος μέσου χρησιμοποιομένου πρὸς τὴν χρῆσιν ταύτην, ὅτε δὲ συνεβουλευόμεν τοῖς λεμβούχοις τὴν χρῆσιν μιᾶς μόνης σανίδος, ἐν εἰδῇ γεφύρας, οὕτως εἶπεῖν, συνδεούσης τὴν λέμβον μετὰ τῆς ξηρᾶς, ἀπῆντων ἡμῶν μετὰ μειδιάματος· «Τοῦτο οὐδέποτε ἐγένετο». Προτιμῶσι νὰ υποβάλλωνται εἰς ἀτελευτήτους πόνους καὶ ἀνὰ τρεῖς ἢ

1) Ἡ ἐπιχείρησις ἔφερον οἶονεῖ ἐθνικὸν Ἑλλήν. χαρακτῆρα. Ἰδ. E. «Curtius: Griech. Gesch. II, 259 «...denn es lag Perikles daran, dass etwas Nationalhellenisches zu Stande käme.»

2) Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔληφθη ἐκ τῆς ὀνομασίας πηγῆς τινος ἀρχαιοτάτης, καίμηνης ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς Συδάρεως καὶ «Θουρίας» καλουμένης. Ἰδ. Curt Griech. Ges. II, 159.

3) Στράβ. σ. 656: «ἄνδρες δὲ γεγονάσιν ἐξ αὐτῆς (τῆς Ἀλικαρνασσοῦ) Ἡρόδοτος τε ὁ συγγραφεύς, ὃν ὕστερον Θούριον ἐκάλεσαν διὰ τὸ κοινωνῆσαι τῆς εἰς Θουρίους ἀποικίας.....» Πρὸς δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀποικίας ταύτης, τὸν Ἀθηναῖον Λάμπωνα, φαίνεται ὁ ἱστορικὸς ἔλθων εἰς στενοτέρας σχέσεις. πρὸβλ. IX, 21.

4) I, 27.